

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, доцента,

Курача Миколи Станіславовича на дисертацію

Бучківської Галини Вікентіївни на тему:

«Система професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

1. Актуальність теми

Важливими передумовами формування гармонійної особистості школяра, розвитку його творчого потенціалу і самовираження є задекларовані Державними стандартами початкової та базової і повної загальної середньої освіти здатності учнів виявляти естетичне ставлення до світу в різних сферах діяльності людини, критично оцінювати предмети і явища, визначати і використовувати різноманітні технології у предметно-перетворювальній діяльності. І реалізація зазначених передумов, як справедливо зазначає авторка дисертаційної роботи, повинна відбуватися ще з початкової школи.

Сучасна українська школа потребує вчителя початкових класів з високим рівнем інтелекту та глибинними духовно-моральними якостями, який володіє інтегрованими знаннями етноісторичного, художньо-мистецького, проектно-технологічного, психолого-педагогічного і методичного характеру, практичними вміннями та навичками, в тому числі і з різних видів народного декоративно-ужиткового мистецтва, розвинутими творчими здібностями до художньо-трудої діяльності.

З огляду на це, дисертація Бучківської Г.В., присвячена розробці, обґрунтуванню та експериментальній перевірці системи професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва, є своєчасною та актуальною.

Актуальність дослідження підсилюється низкою виявлених дисертанткою *суперечностей* між: вимогами суспільства до виховання учнів початкових класів на засадах культурних цінностей і традицій народного декоративно-ужиткового мистецтва та відсутністю науково обґрунтованої системи підготовки майбутніх учителів для успішної реалізації цього завдання в умовах становлення Нової української школи; необхідністю вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів і традиційним підходом до їх навчання в закладах вищої освіти без адекватного врахування ролі та значення народного декоративно-ужиткового мистецтва в освітньому процесі; наявним значним творчим, культурним, педагогічним потенціалом

народного декоративно-ужиткового мистецтва і недостатнім рівнем його відображення у змісті професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів; потребою у створенні організаційно-педагогічних умов для розвитку творчої особистості майбутнього вчителя початкових класів і реальним освітнім середовищем закладів вищої педагогічної освіти, зорієнтованим здебільшого на традиції репродуктивного стилю освітньої діяльності; усвідомленням важливості реалізації компетентного підходу в підготовці майбутніх учителів початкових класів, у тому числі на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва, та недостатньою обґрунтованістю теоретико-методологічних основ, відсутністю науково-методичного супроводу цього освітнього процесу.

Дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідних робіт Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, є складовою колективної теми «Особистісно-професійний розвиток педагога в процесі підготовки до інноваційної діяльності» (номер державної реєстрації 0114U003081) та комплексної теми науково-дослідної роботи кафедри трудового навчання і художнього конструювання Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії «Розвиток творчої особистості студента в системі ступеневої педагогічної освіти» (номер державної реєстрації 0108U002346). Тема дисертації затверджена вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 6 від 29 січня 2015 р.).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі

Усвідомлюючи актуальність і перспективність наукового пошуку, дисертантка коректно визначила основні теоретико-методологічні засади та загальну концепцію дослідження.

Чіткість визначення наукового апарату дозволяє системно уявити стратегію вивчення обраної наукової проблеми, її теоретичні й експериментальні підвалини. Всі його структурні компоненти узгоджені між собою. Предмет дослідження логічно пов'язаний з об'єктом і метою, відповідно до якої сформульовані завдання дослідної роботи, для розв'язання яких використано систему теоретичних, емпіричних та статистичних методів. Позитивним є те, що вони добиралися авторкою відповідно до конкретного етапу наукового пошуку в послідовності, заданій програмою дослідження. Зокрема, *теоретичних*: аналіз філософських, соціологічних, культурологічних, мистецтвознавчих, психологічних, педагогічних наукових фактів, нормативної документації і навчальних видань з проблем професійної підготовки педагогічних працівників, у тому числі вчителів початкових класів; системний і

функціональний аналізи, порівняння, абстрагування, моделювання, класифікація, систематизація та узагальнення теоретичних і методичних засад – для з'ясування сучасного стану в теорії і практиці, обґрунтування концепції та розробки моделі системи професійної підготовки вчителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва, виявлення організаційно-педагогічних умов, удосконалення змісту і відбору ефективних форм, методів і засобів творчої художньо-трудової діяльності; *емпіричних*: спостереження (пряме, опосередковане, довготривале, фіксоване) – для виявлення особливостей творчої художньо-трудової діяльності студентів та учнів; експертні оцінки, узагальнення незалежних характеристик, бесіди, інтерв'ю, анкетування, тестування, контрольні роботи – з метою з'ясування рівня професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів; педагогічний експеримент (констатувальний, пошуковий, формувальний) – для перевірки ефективності системи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва; *статистичної та аналітичної обробки даних* – для проведення кількісного та якісного аналізу параметрів, отриманих у процесі педагогічного експерименту, підтвердження достовірності його результатів щодо ефективності і дієвості системи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва.

Висновки дослідження є достатньо обґрунтованими, відповідають поставленим завданням. Виклад матеріалу в дисертації є науковим, послідовним, логічним. Для тексту дисертації характерними є змістова завершеність, цілісність і зв'язність, вмиле оперування фактами.

Хотілося б відзначити ґрунтовні додатки, що поглиблюють й увиразнюють уявлення про дослідження (34 додатки).

Ретельний аналіз дисертації та автореферату Бучківської Г.В. дає підстави стверджувати, що дисертанткою виконано величезний обсяг роботи по збору інформації, її обробці, проведенні експериментального дослідження та узагальненні його результатів. При цьому чітко проявилися такі особливості дослідниці, як широта, глибина, критичність і гнучкість мислення, вміння здійснювати аналіз, синтез, порівняння, наукове абстрагування, узагальнення, що свідчить про наукову зрілість дисертантки.

Аналіз тексту дисертації та змісту публікацій Бучківської Г.В. дає змогу дійти висновку про наукову обґрунтованість представлених у роботі результатів. Ґрунтовне вивчення джерельної бази (659 найменувань, з яких 24 – іноземними мовами), яке здійснила здобувачка, дозволило достатньо переконливо висвітлити теоретичні і методичні засади досліджуваної проблеми.

3. Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертаційного дослідження

Аналіз дисертації Бучківської Г.В. дозволяє стверджувати незаперечність наукової новизни та теоретичного значення одержаних результатів та їх практичну спрямованість.

У роботі визначено та обґрунтовано теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва, а саме:

вперше розроблено концепцію професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва на різних рівнях узагальнення та конкретизації – методологічному, теоретичному, технологічному;

спроєктовано педагогічну модель системи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва, яка містить цільовий, концептуальний, змістовий, процесуальний, оцінювально-діагностичний та контроль-регулятивний компоненти;

обґрунтовано організаційно-педагогічні умови ефективного функціонування системи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва

визначено структуру і зміст професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва, що забезпечується наступністю вивчення дисциплін на різних рівнях вищої освіти, а також *з'ясовано* педагогічно спрямовані міждисциплінарні зв'язки між ними;

встановлено показники, критерії і рівні професійної готовності майбутніх учителів до організації навчального процесу в початкових класах закладів загальної середньої освіти на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва.

Досліджено сутність і значення художньо-трудової підготовки учнів початкової ланки шкільної освіти на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва та *виявлено* соціально-педагогічні передумови і перспективи вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Уточнено зміст понять «художньо-трудова діяльність молодших школярів», «культурно-освітнє середовище у закладі вищої педагогічної освіти», «система професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва», «готовність майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва».

Подальшого розвитку набули: окремі питання методики навчання, виховання і розвитку особистості, зумовлені необхідністю врахування специфіки психолого-педагогічної та дидактичної готовності студентів до організації освітнього процесу на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва в початковій школі; методичні підходи до організації самостійної художньо-трудової діяльності з використанням сучасних цифрових технологій.

Отже, у дисертації представлено всі необхідні рівні наукової новизни отриманих у процесі дослідження результатів.

4. Значущість отриманих результатів для науки і практичного використання

Аналіз дисертації та автореферату свідчить про достатній рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, викладених у дослідженні, які мають важливе теоретичне та практичне значення для подальшого розвитку професійної освіти в Україні.

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробці та впровадженні в освітній процес закладу вищої педагогічної освіти методики навчання майбутніх учителів початкових класів, яка передбачає комплексне використання традиційних та інноваційних методів, активних й інтерактивних форм освітньої діяльності, інтеграцію навчання і творчості в аудиторний час та в процесі самостійної позааудиторної роботи студентів, навчально-методичного забезпечення системи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва. Практична реалізація цієї системи охоплює: науково-методичний комплекс професійно орієнтованих дисциплін зі спеціальності 013 «Початкова освіта», який складається з робочих навчальних програм дисциплін «Основи художнього конструювання та креслення», «Народне декоративно-ужиткове мистецтво», «Основи художньої праці», «Народні промисли і ремесла України», «Основи дизайну», «Краєзнавство», «Етнодизайн» і методичних рекомендацій щодо їх використання; навчально-методичні посібники для студентів і викладачів «Художня праця на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва», «Виховний потенціал українського народного мистецтва, фольклору та обрядовості», «Етнопедагогічний та культурологічний потенціал народної іграшки» й ін.; методичні рекомендації для викладачів щодо впровадження ідей музейної педагогіки, а також з організації виховних заходів (етнографічні експедиції, краєзнавчі подорожі, екскурсії в музеї і на вернісажі, виставки творчих робіт, етнофестивалі, майстер-класи та ін.); інструментарій для комплексного діагностування рівня готовності студентів до творчої художньо-трудової та професійної діяльності у початковій школі.

Результати дослідження можуть бути використані в процесі: укладання освітніх і робочих навчальних програм, написання підручників і навчальних посібників, підготовки курсових і випускових кваліфікаційних робіт; проведення науково-методичних семінарів, майстер-класів, тренінгів у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Схвальної оцінки заслуговує те, що результати дослідження Бучківської Г.В. впроваджено в освітній процес шести закладів вищої освіти різних регіонів України: Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» (довідка № 01-13/108 від 07.02.2019 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (довідка № 3193/1 від 11.12.2018 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 35-33/03 від 10.01.2019 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка №2826/01 від 29.12.2018 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 231 від 26.12.2018 р.), Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 13 від 08.01.2019 р.).

5. Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в наукових фахових виданнях

Аналіз змісту і результатів дисертаційної роботи засвідчив широке науково-дослідне поле апробації, оброблення експериментальних даних, які здобувачка здійснила з подальшим обговоренням і висвітленням у 58 публікаціях, з яких: 1 одноосібна монографія; 23 наукові статті, в тому числі 19 – у наукових фахових виданнях України, 4 – у закордонних наукових періодичних виданнях; 28 – матеріали науково-практичних конференцій і семінарів, 5 публікацій, які додатково відображають наукові результати дисертації. Аналіз змісту і проблематики наукових праць Бучківської Г.В. свідчить про відображення основних результатів кожного з розділів дисертаційної роботи. Їх обсяг і якість відповідають вимогам.

Результати дослідження Бучківської Г.В. суттєво збагачують загальну та мистецьку педагогіку, теорію і методику професійної освіти.

6. Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Вирішуючи поставлені у роботі завдання здобувачка продемонструвала глибоке й різнобічне осмислення досліджуваної проблеми.

Структура дисертації переконливо віддзеркалює логіку дослідницького задуму і відтворює результати наукового пошуку.

Дисертація Бучківської Г.В. містить анотації українською та англійською мовами, вступ, п'ять розділів, висновки, список використаних джерел (659 найменувань, із них 24 – іноземними мовами) і 34 додатки на 139

сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 593 сторінки, з них основний текст роботи – 399 сторінок. Ілюстративний матеріал поданий у 15 таблицях і 9 рисунках.

У *першому* розділі «Професійна підготовка майбутніх учителів початкової освіти на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва як об'єкт педагогічного дослідження» схарактеризовано базові поняття дослідження; розкрито сучасний стан і перспективи вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів; висвітлено роль і місце народного декоративно-ужиткового мистецтва у системі професійної підготовки вчителів початкових класів.

Зважаючи на комплексний характер проблеми, дисертантка здійснює багатовекторний аналіз наукового доробку як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, і на цьому підґрунті аргументовано доводить авторську позицію відносно формування концептуальних засад дослідження.

У *другому* розділі «Теоретико-методологічні основи та концепція професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва» обґрунтовано теоретико-методологічні основи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у галузі народного декоративно-ужиткового мистецтва, запропоновано авторську концепцію професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва.

Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва розглядається: по-перше, як процес творчої самореалізації, спрямований на примноження духовно-матеріальних цінностей, збереження і розвиток традицій цього мистецтва; по-друге, як культурно-освітнє середовище, що забезпечує специфічний спосіб творчої художньо-трудої діяльності суб'єктів навчання, регулює їхню поведінку як носіїв національної культури. Народне декоративно-ужиткове мистецтва неможливо визначити лише за побутовою (утилітарною) ознакою, оскільки при цьому ігнорується його історична традиція, нівелюється наступність поколінь, звернення до етнічної свідомості як визначальних чинників мистецтва у світі культури.

Варто відзначити, що Галиною Вікентіївною вдало визначено основні наукові підходи (культурологічний, системний, синергетичний, діяльнісний, компетентнісний, особистісно орієнтований), які склали теоретико-методологічне підґрунтя дисертаційного дослідження.

У *третьому* розділі «Проектування системи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва» проаналізовано психолого-педагогічні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах

народного декоративно-ужиткового мистецтва; розкрито зміст і структуру художньо-трудової підготовки майбутніх учителів початкових класів

Заслуговує на схвалення педагогічна модель системи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, розроблена на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва, яка містить такі структурні компоненти: цільовий, концептуальний, змістовий, процесуальний, оцінювально-діагностичний, контрольний-регулятивний.

У *четвертому* розділі «Реалізація системи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва» проаналізовано професійні компетентності вчителя початкових класів у галузі народного декоративно-ужиткового мистецтва; розкрито організаційно-педагогічні умови реалізації системи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва; продемонстровано форми, методи і засоби навчання студентів художньо-мистецьких і проектно-технологічних дисциплін.

Позитивним є визначення авторкою готовності до професійної діяльності вчителя на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва представлене такими основними компонентами: мотиваційно-особистісний, науково-теоретичний, функціонально-діяльнісний.

Дослідження підтвердило, що раціональне поєднання традиційних і сучасних інноваційних форм організації, методів і засобів навчання дає можливість не лише активізувати освітній процес, домогтися глибокого розкриття змісту навчального матеріалу, а й підвищує інтерес майбутніх учителів початкових класів до народного декоративно-ужиткового мистецтва та використання його педагогічного потенціалу у майбутній професійній діяльності.

У *п'ятому* розділі «Дослідно-експериментальна перевірка ефективності системи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва» здійснена загальна характеристика організації експериментальної роботи; проаналізовано процес реалізації констатувального і формувального етапів педагогічного експерименту; представлено аналіз результатів і статистичну оцінку експериментальної роботи. Позитивна динаміка переконливо засвідчила підтвердження висунутої гіпотези.

Дисертація Бучківської Г.В. характеризується системним підходом до предмета дослідження і виконана на належному науковому рівні. Здобувачка володіє теорією проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, та представлені в ній ілюстративні матеріали.

Окрім цього слід зазначити, що висновки і пропозиції, які містяться в роботі, достатньою мірою оригінальні, не повторюють відомих у науковій

літературі, що обумовлюється, в тому числі і вдало обраною методологією дослідження, зокрема використанням спектру теоретичних і емпіричних методів дослідження, методів математичної статистики.

Усе це в сукупності забезпечує обґрунтованість положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Зміст дисертації адекватно відображений в авторефераті.

Зазначене вище дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають важливе теоретико-методичне і практичне значення для розв'язання завдань професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва.

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Бучківської Г.В., вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання:

1. Розкриваючи сутність наукової новизни та практичного значення дослідження (с. 9 автореферату, с. 40 дисертації) дисертантка зазначає, що зміст професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах декоративно-ужиткового мистецтва забезпечується наступністю вивчення ряду художньо-мистецьких і проєктно-технологічних дисциплін та педагогічно спрямованими міждисциплінарними зв'язками між ними, проте механізм їх реалізації в роботі розкрито не повною мірою.

2. Одним із завдань дослідження є: «Обґрунтувати структуру та зміст художньо-трудової підготовки майбутніх учителів початкових класів», однак ця складова не зазначена серед компонентів моделі системи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах декоративно-ужиткового мистецтва (с. 19 автореферату, с. 235 дисертації).

3. У своєму дослідженні дисертантка обґрунтовує концепцію і модель професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва. Однак у них, на наш погляд, недостатньо проглядається у виокремленому вигляді трудова функція Д «Проведення педагогічних досліджень» Професійного стандарту «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом №1143 Мінсоцполітики 10.08.2018 р.

4. У дисертації та авторефераті (сс. 26-27 автореферату і ін.) заявлено про впровадження інноваційних методів навчання студентів в процесі вивчення народного декоративно-ужиткового мистецтва, проте відсутня їх детальна характеристика та специфіка застосування щодо вивчення різних видів народного декоративно-ужиткового мистецтва.

5. Авторська система професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів передбачає реалізацію певних організаційно-педагогічних умов, першою з яких названо формування мотивації студентів до пізнання етноісторичної, духовно-культурної спадщини, утіленої у творах народного декоративно-ужиткового мистецтва. Разом з тим, на наш погляд, механізм формування такої мотивації конкретизовано в дисертації недостатньо.

6. Відзначаючи масштабність та тривалість експериментальної роботи, проведеної дисертанткою, припускаємо, що експеримент із достатньо великою групою учасників, очевидно здійснювався з допомогою викладачів закладів вищої освіти та методистів. Вважаємо, що для повноти викладу ходу експерименту доцільно було б розкрити методику їх підготовки до участі в експериментальній роботі.

Водночас висловлені зауваження і побажання не є занадто принциповими і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Бучківської Г.В., яке засвідчує належну наукову компетентність здобувачки.

Висновок

Дисертація Бучківської Галини Вікентіївни «Система професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва» за актуальністю, змістом, обсягом і якістю оформлення, теоретичним і практичним значенням, повнотою викладу її основних результатів у публікаціях відповідає чинним вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами від 19.08.2015, №656), а її автор – Бучківська Галина Вікентіївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
декан гуманітарно-технологічного
факультету Кременецької обласної
гуманітарно-педагогічної академії
ім. Тараса Шевченка

Курач М.С.

завжди
Нар. в.к. *Штепа*

Штепа Г.В.